
Skład Towarzystwa Naukowego Warszawskiego : Wspomnienia pośmiertne : Wiktor Kemula (1902-1985)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 48, 71-74

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

25-38-72. Główne kierunki badań: radiolokacja, zastosowania radiolokacyjne w przemyśle elektronicznym.

Szujecki Andrzej (ur. 31 VII 1929), prof. ochrony lasu SGGW-AR w Warszawie. Czł. koresp. 1 XII 1984. Krasińskiego 8 m. 74, 01-601 Warszawa, tel. 33-33-18. Główne kierunki badań: taksonomia i ekologia owadów, bionomia owadów leśnych, ekologia owadów; ochrona ekosystemów leśnych.

Wolski Wojciech (ur. 27 VIII 1930), prof. budownictwa wodnego SGGW-AR w Warszawie. Czł. koresp. 1 XII 1984. Londyńska 14 m. 10, 03-921 Warszawa, tel. 17-41-76. Główne kierunki badań: budowę wodno-melioracyjne, odporność gruntów na działanie filtracji, analiza odkształceń zapór ziemnych, grunty słabe jako podłoże budowli.

6. CZŁONKOWIE ZMARLI W 1985 r.

Wiktor Kemula, *Wydział III*, dnia 17 października 1985 r.

Stanisław Kończykowski, *Wydział VI*, dnia 15 stycznia 1985 r.

Stanisław Kozłowski, *Wydział V*, dnia 29 października 1985 r.

Bogusław Kubicki, *Wydział VI*, dnia 19 kwietnia 1985 r.

Włodzimierz Niemierko, *Wydział IV*, dnia 3 stycznia 1985 r.

Stefan Piotrowski, *Wydział III*, dnia 17 stycznia 1985 r.

Wanda Polaczkowa, *Wydział III*, dnia 3 marca 1985 r.

Mieczysław Szymczak, *Wydział I*, dnia 30 września 1985 r.

Tadeusz Urbański, *Wydział VI*, dnia 29 maja 1985 r.

7. WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

WIKTOR KEMULA

(1902—1985)

Profesor dr Wiktor Kemula urodził się dnia 6 marca 1902 r. w Izmaile (Besarabia) w rodzinie polskiego wygnańca. Wcześniej stracił rodziców, lecz mimo trudnego okresu wojny i rewolucji kończy z odznaczeniem gimnazjum w Izmaile i wyjeżdża na studia do Lwowa.

Studia chemiczne rozpoczyna w roku 1921 w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, a już w dwa lata później zostaje zaangażowany jako demonstrator u prof. Stanisława Tołłoczki w Katedrze Chemii Nieorganicznej. Wkrótce też rozpoczyna pracę naukową w zakresie fizykochemii węglowodorów i w tej dziedzinie w roku 1927 uzyskuje doktorat na podstawie rozprawy *O działaniu promieni ultrafioletowych na węglowodory szeregu metanowego*. Tematyka fotochemiczna jest jednym z ważniejszych zainteresowań Wiktora Kemuli w okresie lwowskim. Między innymi w swych badaniach udowadnia możliwość fotopolimeryzacji acetyleny do benzenu. Z zagadnieniami fotochemii wiąże

się również dłuższy pobyt w roku 1930 w Lipsku, gdzie współpracuje z F. Weigertem, a także P. Debye'em.

Drugą pasję naukową Wiktora Kemuli zainicjował w roku 1929 pobyt w Pradze, w Uniwersytecie Karola, gdzie działał później laureat Nagrody Nobla (1959), J. Heyrovsky. Badania elektrochemiczne, a zwłaszcza polarograficzne rozwija Wiktor Kemula po powrocie do kraju, będąc inicjatorem wielu prac o podstawowym znaczeniu i wielu praktycznych zastosowań polarografii. Po latach zaowocowało to stworzeniem polskiej szkoły polarografii i elektrochemii, której niekwestionowanym twórcą był Wiktor Kemula. Tej też dziedziny dotyczy w roku 1932 Jego rozprawa habilitacyjna poświęcona nadnapięciu wydzielania rtęci z soli rtęciowych. Do istotnych osiągnięć należy zaliczyć w tym okresie wykrycie anomalii, która nazwana została ukrytym prądem granicznym, a zbadana i wyjaśniona dopiero po II wojnie światowej.

W roku 1936 został Wiktor Kemula profesorem nadzwyczajnym Chemii Fizycznej UJK, a w trzy lata później, w przeddzień II wojny światowej zostaje jako profesor zwyczajny powołany na Katedrę Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Stanowisko to jednakże może objąć dopiero w roku 1945, pozostając chwilowo w lwowskiej katedrze do roku 1941.

W roku 1945 obok talentów naukowych przejawiają się w pełni talenty organizacyjne profesora Kemuli, który swą inicjatywą i staraniami doprowadza do odbudowy gmachu chemicznego Uniwersytetu Warszawskiego, jego laboratoriów i kadry naukowo-dydaktycznej. Wykorzystując swą pozycję naukową i autorytet międzynarodowy sprowadza sprzęt i odczynniki z zagranicy, organizuje Polskie Studium w uniwersytetach duńskich, co umożliwiło kilkuset studentom prace laboratoryjne, których nie można było jeszcze w zniszczonym wojną kraju zapewnić.

Pierwsze powojenne prace naukowe dotyczą dziedzin rozwijanych już przed wojną: fotochemii, polarografii, a także spektralnej analizy emisyjnej. Szczególnie uczulony na potrzeby kraju, profesor Kemula szerokim frontem rozwija nowoczesne metody chemii analitycznej o ważnym praktycznym znaczeniu. Jest zwolennikiem współpracy uczelni z przemysłem, któremu służy pomocą. Szeroka wiedza fizykochemiczna, świetne umiejętności eksperymentalne, a także intuicja naukowa w stosunkowo krótkim czasie doprowadzają profesora Kemulę do osiągnięć, które utrwaliły jego nazwisko w świecie nauki. W roku 1952 opracowuje i następnie rozwija teoretycznie i praktycznie metodę chromatopolarografii, która wyprzedziła pojawiające się licznie kilkanaście lat później inne sprzężone metody analizy chemicznej, a także doraz powszechniejsze w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych zastosowanie elektrochemicznych detektorów w chromatografii. Prace te zao-

wocowały w latach późniejszych opracowaniem wielu metod analitycznych, np. oznaczania izomerycznych i homologicznych nitrozwiązków organicznych. Rozwinęły się one również w kierunku opracowania nowych faz nieruchomych w chromatografii cieczowej wykorzystujących tworzenie się związków klatratowych.

Kolejnym osiągnięciem profesora Kemuli było opracowanie w roku 1958 tzw. metody wiszącej kropli — zwanej dziś często inwersyjną polarografią. Zasada jej polega na katodowym zagęszczaniu śladowych ilości zanieczyszczeń, np. metalicznych i następnym ich oznaczeniu po zmianie polaryzacji elektrody rtęciowej. Osiągnięcie to również zaowocowało wieloma badaniami teoretycznymi, a przede wszystkim dało chemikom-analitykom potężne narzędzie pozwalające oznaczać o kilka rzędów mniejsze stężenia jonów metali, tak ważne obecnie, gdy stało się konieczne oznaczanie śladów toksycznych metali w naturalnym środowisku człowieka.

Wspomniane osiągnięcia, choć należące do czołowych w elektrochemii, chromatografii i chemii analitycznej, nie wyczerpują listy zainteresowań naukowych, które przedstawione były w około 400 publikacjach naukowych. Metody spektrofotometryczne, spektralnej analizy emisyjnej, potencjometrii oraz wymiany jonowej to tylko ważniejsze techniki analityczne reprezentowane w pracach z chemii analitycznej. Dewizą profesora Kemuli było wielostronne podejście do każdego problemu naukowego — w badaniach podstawowych, a w stosowanych, rozwiązywanie zagadnień przy stosowaniu różnych technik i niekonwencjonalnych sposobów rozumowania.

Profesor Wiktor Kemula był uczonym, który doceniał wagę działania nie tylko w ciszy laboratorium i własnego gabinetu, ale również na forum organizacji naukowych. Już we Lwowie działa w Polskim Towarzystwie Chemicznym, dochodząc w okresie 1955—1960 do stanowiska Prezesa Towarzystwa, które w uznaniu jego nieustannych zasług odznaczyło go w roku 1965 Medalem Śniadeckiego, po raz pierwszy nadało mu w roku 1976 godność Honorowego Prezesa. W Towarzystwie Naukowym Warszawskim działa od pierwszych chwil pobytu w Warszawie: członkiem korespondentem zostaje w roku 1945, członkiem zwyczajnym w roku 1946. W Towarzystwie prezentuje i publikuje swoje pierwsze powojenne prace, a do chwili zawieszenia jego działalności w roku 1952 pełni funkcję Sekretarza III Wydziału. Gdy tylko stało się to możliwe, w roku 1980 aktywnie współdziała w reaktywowaniu Towarzystwa i zostaje wybrany prezesem, pełniąc tę funkcję do ostatnich swych dni z właściwą sobie energią i entuzjazmem. W roku 1950 zostaje profesorem Wiktor Kemula członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, jednakże dopiero w roku 1956 zostaje członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk i w 1961 — członkiem rzeczywistym.

W roku 1955 profesor Wiktor Kemula jest inicjatorem utworzenia Komisji, a później Komitetu Chemii Analitycznej PAN, którego przewodniczącym zostaje do roku 1973. Po przejściu na emeryturę uzyskuje godność Honorowego Przewodniczącego Komitetu, który w wyniku jego aktywności stał się właściwie społecznym organem skupiającym większość polskich chemików-analityków. Profesor Kemula od roku 1955 kieruje nowo utworzonym Zakładem Fizykochemicznych Metod Analitycznych, który następnie wszedł w skład Instytutu Chemii Fizycznej PAN. Tam też wyłącznie skupił swe wysiłki naukowe po roku 1968, kiedy po 23 latach działalności jako profesor Uniwersytetu Warszawskiego zostaje z uczelni zwolniony. W swej świadomości pozostał jednak zawsze nauczycielem akademickim i dlatego wysoko cenił sobie doktorat *honoris causa*, który mu Uniwersytet Warszawski nadał w roku 1982.

Profesora Wiktora Kemulę wiele międzynarodowych organizacji i towarzystw naukowych obdarzało zaszczytnymi wyróżnieniami. W latach 1969—1972 wybrany został prezydentem Wydziału Chemii Analitycznej Międzynarodowej Unii Chemii Czystej i Stosowanej. Był członkiem honorowym Królewskiego Towarzystwa Chemicznego w Wielkiej Brytanii, Japońskiego Towarzystwa Chemii Analitycznej, Nowojorskiej Akademii Nauk, Towarzystwa Chemii Przemysłowej w Paryżu, Niemieckiego Towarzystwa Chemicznego w NRD, Niemieckiej Akademii Nauk Przyrodniczych — Leopoldina, Czechosłowackiego Towarzystwa Chemicznego. Wśród szeregu odznaczeń państwowych wymienić należy order Sztandaru Pracy II Klasy (1971) i Krzyż Oficerski i Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1982).

Mimo tak wielu zawodowych i naukowych zajęć profesor Wiktor Kemula był człowiekiem niezwykle wszechstronnym. Znał 8 języków, był miłośnikiem historii i sztuk pięknych, a szczególnie muzyki, którą sam przez wiele lat czynnie uprawiał. Zdolności esperymentatorskie, które tak ważne były w jego pracy naukowej, umiał spożytkować również reperując zegarki lub naprawiając samochód.

Profesor Wiktor Kemula zmarł 17 października 1985 roku, będąc mimo 83 lat nieprzerwanie, dosłownie do ostatniego dnia, w pełnej aktywności naukowej.

WŁODZIMIERZ NIEMIERKO

(1897—1985)

W dniu 3 stycznia 1986 r. minęła pierwsza rocznica śmierci prof. Włodzimierza Niemierki. Profesor Włodzimierz Niemierko urodził się w 1897 r. w Petersburgu (Leningradzie) w rodzinie znanego prawnika — Polaka, ożenionego z Rosjanką. Tam też ukończył szkoły średnie, które dały mu m.in. gruntowne podstawy pod przyszłą świetną znajomość języków obcych, a także literatury i teorii muzyki. W 1917 r. rozpoczął studia na